

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

УДК 81'276.6:008:159.96

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2024-6-26>

Олена БЕРЕЗІНСЬКА

старший викладач кафедри іноземних мов професійного спілкування, Міжнародний гуманітарний університет, вул. Фонтанська дорога, 33, м. Одеса, Україна, 65009

ORCID: 0000-0001-8542-4600

Бібліографічний опис статті: Березінська, О. (2024). Крос-культурна компонента як умова самореалізації українців в Європі. *Fine Art and Culture Studies*, 6, 212–219, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-6-26>

КРОС-КУЛЬТУРНА КОМПОНЕНТА ЯК УМОВА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНЦІВ В ЄВРОПІ

Епоха видатних наукових і технічних досягнень потребує відкритого суспільства та відповідного йому алгоритму міжкультурної взаємодії. Радикальні зміни в житті сучасної України, процеси інтеграції, постійне розширення сфер міжнародного, міжнаціонального спілкування показують, що розвиток можливий тільки в умовах діалогу представників різних національно-культурних спільнот, здатних зрозуміти та прийняти іншу культуру як рівноцінну власній.

Наукові розробки досліджень міграційних потоків вказують на властивості мігрантів, які тим чи іншим чином сприяють їх включенню в нове культурне середовище. **Мета статті** – висвітлити фактори приймаючого середовища та характеристики домінуючої етнічної групи для того, щоб визначити успіх взаємодії, а також виявити стратегії їх сольватації. Доведено, що конфлікти між акультурантами та приймаючим співтовариством відбуваються найчастіше через національне, етнічне непорозуміння корінних жителів міста, регіону, країни.

Методологію вивчення проблематики визначили наступні підходи: культурологічний – осягаючи взаємозв'язки між суспільними та духовними явищами конкретного періоду; компаративного – порівнюючи історичні події різних століть; аналітичного – при опануванні літератури за темою дослідження; теоретичного узагальнення – підбиття підсумків роботи. **Наукова новизна** – на перше місце поставлена крос-культурна компонента як умова реалізації українців у Європі.

Висновки. Виходячи з наукового положення про те, що в ситуації міжкультурної взаємодії відбуваються зміни в психології індивідів, пов'язані з соціально-культурною адаптацією представників однієї етнічної спільноти до традицій, звичок і способу життя іншого народу, розглянуто акультурацію як форму культурної зміни. Доведено, що вона відбувається в результаті контакту з іншими культурами. Проаналізовано процеси та результати включення в інше культурне середовище, а також фактори, які характеризують стан приймаючого суспільства.

Ключові слова: культурний шок, стрес акультурації, адаптація, інтеграція культур, крос-культурна ідентичність.

Olena BEREZINSKA

Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages for Professional Communication, International Humanitarian University, Fontanskaya road street, 33, Odesa, Ukraine, 65009

ORCID: 0000-0001-8542-4600

To cite this article: Berezinska, O. (2024). Kros-kulturna komponenta yak umova samorealizatsii ukrainsiv v Yevropi [Cross-cultural component as a condition for self-realization of Ukrainians in Europe]. *Fine Art and Culture Studies*, 6, 212–219, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-6-26>

CROSS-CULTURAL COMPONENT AS A CONDITION FOR SELF-REALIZATION OF UKRAINIANS IN EUROPE

The era of outstanding scientific and technical achievements requires an open society and a corresponding algorithm of intercultural interaction. Radical changes in the life of modern Ukraine, integration processes, and the constant expansion of the spheres of international and interethnic communication show that development is possible only in

conditions of dialogue between representatives of different national and cultural communities, capable of understanding and accepting another culture as equal to their own.

Scientific developments in the study of migration flows indicate the properties of migrants, which in one way or another contribute to their inclusion in a new cultural environment. **The purpose** of the article is to highlight the factors of the host environment and the characteristics of the dominant ethnic group in order to determine the success of interaction, as well as to identify strategies for their solution. It is proven that conflicts between acculturants and the host community most often occur due to national, ethnic misunderstanding of the indigenous inhabitants of the city, region, country.

The methodology of studying the problem was determined by the following approaches: cultural – understanding the relationships between social and spiritual phenomena of a particular period; comparative – comparing historical events of different centuries; analytical – when mastering literature on the topic of research; theoretical generalization – summing up the results of the work. **Scientific novelty** – the cross-cultural component is put in the first place as a condition for the realization of Ukrainians in Europe.

Conclusion. Based on the scientific proposition that in a situation of intercultural interaction, changes occur in the psychology of individuals, associated with the socio-cultural adaptation of representatives of one ethnic community to the traditions, habits and lifestyle of another people, acculturation is considered as a form of cultural change. It is proven that it occurs as a result of contact with other cultures. The processes and results of inclusion in another cultural environment, as well as factors that characterize the state of the host society, are analyzed.

Key words: culture shock, acculturation stress, adaptation, integration of cultures, cross-cultural identity.

Актуальність проблеми. Вторгнення Росії на територію України актуалізувало проблему захисту життя наступних поколінь, але й питання інтеграції дітей-війни до мирного життя в українському суспільстві та за кордоном, розробки комплексної стратегії соціальної адаптації, а в складних випадках – і ресоціалізації зазначеної категорії. Насправді, в основі культурної адаптації лежить крос-культурна компонента, принцип компліментарності (схожості життєвих настанов) і стереотипів поведінки, які виникають в процесі історичного розвитку. Також важливим є дослідження мігрантів, біженців і приймаючого населення, оскільки культурна адаптація відбувається в контексті певної етнічної групи, що являє собою тип культурної спільноти, детермінованою історичними та символіко-культурними атрибутами етнічної ідентичності. Це потребує проведення комплексного теоретичного дослідження проблеми крос-культурної адаптації, необхідної для успішної інтеграції українців в Європейські країни. Основні положення акультурації акцентовані на життєдіяльності та відносинах людей, які визначаються існуючими в тій або іншій культурі нормами, що регулюють практично всі області людського мислення й поведінки і здійснюють вплив на характер сприйняття, оцінки та міжособистісні стосунки. Дане дослідження побудоване навколо теми визначення простору в культурі, акультурації, інтеграції як найбільш ефективного способу існування і взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх років виникало і оформилося багато теорій в рамках концепції «культурного шоку» в працях як зарубіжних, так і вітчизня-

них науковців. Калерво Оберг, американський антрополог, у 1954 році ввів у науковий обіг термін «культурний шок». Вчений виходив з ідеї, що входження в нову культуру супроводжується неприємними почуттями через втрату друзів і статусу, відчуття непотрібності, подив і дискомфорт при усвідомленні відмінностей між культурами, а також через плутанину в ціннісних орієнтаціях, соціальній та особистісній ідентичності (Oberg, 1960, p. 177–182).

Американський психолог Гаррі Триандіс (Harry C. Triandis, Roy S. Malpass, and Andrew R. Davidson, 1973) розвинув ідею «культурного шоку» та виділив п'ять етапів адаптації до іншої культури й визначив U-W подібну схему цього процесу. Одним із перших свою модель міжкультурної компетенції запропонував американський спеціаліст по міжкультурній комунікації Мілтон Беннетт. Свою інтерпретацію процесу освоєння чужої культури він виклав у 1993 році, у якій приділив значну увагу спробі виділення етапів особистісного зростання індивідів, які взаємодіють з представниками інших культур і отримують соціальну підтримку (Hammer Mitchell, Milton Bennett and Richard Wiseman, 2003, p. 421–443).

Дослідники стресу акультурації спиралися на концепцію копінг-стратегій Р. Лазаруса (Lazarus R., 1984) та С. Фолкмана (Folkman S., Lazarus R. S., 1991) «Coping behavior» (поведінка з подолання труднощів, оволодіння собою). Так, американці Колін Уорд і А. Кеннеді на прикладі адаптації іноземних студентів у Великобританії, за допомогою наведеної класифікації виявили домінуючі стратегії подолання стресу акультурації у британських

експатріантів у Сінгапурі стресу акультурації у британських експатріантів у Сінгапурі: конфронтація, уникнення, прийняття та пошук соціальної підтримки (Ward, C., & Kennedy, A., 1994, p. 329–343).

І. Бабікер, Дж. Кокс та П. Міллер досліджували вплив культурної дистанції на виникнення симптомів стресу під час адаптації на груповому та індивідуальному рівнях. Для оцінки ступеня схожості культур використовували запропонований І. Бабікером індекс культурної дистанції, який включає мову, релігію, структуру сім'ї, рівень освіти, матеріальний комфорт, клімат, їжу, одяг тощо (Babiker, I., Cox, J., Miller, P., 1980, p. 109–116). Нідерландський вчений Герт Хофстеде розробив теорію культурних вимірів, яка широко використовується як важлива основа для міжкультурної комунікації, для пояснення сприйняття відмінностей між культурами (Hofstede, G. & McCrae, R.R., 2004, p. 52–88). Канадський науковець Дж. Беррі в основі стратегій адаптації вбачає два виміри-прагнення – підтримувати свою колишню культуру і приймати нову (Berry, J. W., 1997, p. 5–34).

Мета дослідження. Проаналізувати культурні зміни, викликані міграційними процесами. Висвітлити фактори стабілізуючої взаємодії. Дослідити різні види адаптації українців приймаючим середовищем, способи їх самореалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слід зазначити що, за своєю симптоматикою крос-культурна компонента асоціюється з терміном «культурна відносність». Вижити, зберігши людський соціум, може тільки спільнота. І як показує досвід японців, корейців, караїмів, кримчаків, кримських татар та інших народів – *національна спільнота*. У ній духовне начало захищається цілим рядом напрацьованих століттями традицій, обрядів і правил, які давали можливість народу зберегти себе в чужорідному середовищі, протистояти розмиванню національної своєрідності, асиміляції та знищенню. Культурна спільнота передбачає входження в контакт культур (звичайно більш розвинені національні культури тяжіють до діалогу з іншими культурами більше, ніж менш розвинуті національні культури).

«*Culture is communication*», – писав американський культурантрополог Хол (Hall E. T., Hall M. R. Hidden, 1983, p. 24), маючи на увазі

ідентичність культури та комунікації. Насамперед Хол підкреслював при цьому, що будь-яка поведінка людей, жест, будь-який матеріальний продукт мають у людському спілкуванні знакову, інформативну функцію. Паралельно з лінгвістичним кодом співіснує культурний код у невербальній системі координат. Сьогоднішній соціум став надто відкритим і характеризується повною взаємозалежністю людей, колективів, їх культур та цінностей. Характеристики цієї взаємозалежності канадець М. Мак-Люен порівняв з рисами глобального села (англ. Global Village), життя в якому передбачає постійну комунікацію і міжособистісний зв'язок як на рівні ментально-свідомісних якостей людей, їх спільнот, так і на рівні матеріально-культурних реалій, які в умовах прискорених комунікаційно-інформаційних процесів більше уніфікуються, включаються у процеси глобалізації (McLuhan M., Fiore Q., 1968). У людини поступово формується потреба дедалі активніше вступати у контакт з іншими людьми, підключається зацікавленість у спільній діяльності, активізується пізнавальний інтерес до особливостей як всіх цивілізаційних здобутків і культурно-історичної спадщини людства, так і до переваг сучасного життя та умов побутування різних культур та країн, а також їх населення.

У своєму дослідженні автор статті виходила з наукового положення про те, що в ситуації міжкультурної взаємодії відбуваються зміни в психології індивідів, пов'язані з *соціально-культурної адаптацією* представників однієї етнічної спільноти до традицій, звичок і способу життя іншого народу. Розглядаючи акультурацію як форму культурної зміни, яка відбувається в результаті контакту з іншими культурами, проаналізувала процеси й результати включення українців в інше культурне середовище, а також фактори, які характеризують стан приймаючого суспільства. Для реалізації дослідження було використано опитувальник для вивчення акультурації представників домінуючої культури (приймаючого європейського населення) до культурної різноманітності (українців з тимчасовим захистом та біженців). За допомогою опитувальника, досліджувала за методикою Дж. Беррі № 16 «Акультураційні очікування» 50 респондентів, українців з тимчасовим захистом та біженців (Berry, J. W., Phinney, J. S.,

Sam, D. L., & Vedder, P., 2006, p. 303–332). Результати порівняльного аналізу свідчать, що біженці, люди похилого віку, мають найбільш високу дистанцію по відношенню до європейського населення. У них найменша кількість іноетнічних друзів і, відповідно, контактів з представниками різних етнічних груп. Респонденти виявляють ту чи іншу ступінь відкритості до безпосередніх контактів з місцевими (сімейних, дружніх, сусідських, виробничих), що може розцінюватися як показник певного рівня толерантності. Молодь з тимчасовим захистом, студенти мають найбільш низький показник соціальної дистанції по відношенню до місцевих. Частина опитаних допускала їх як близьких друзів, членів сім'ї.

Результати аналізу вираженості стратегії міжкультурної взаємодії для кожної національної групи свідчать, що у представників усіх національностей переважають установки кроскультурної компоненти за типом *інтеграції* (тобто оволодіння навичками обох культур). На другому місці в обох груп – переваги акультурації за типом *сепарації* або *сегрегації*, далі – установки на *асиміляцію*. Найменш бажаною для всіх респондентів виявилася стратегія *маргіналізації* (або виключення), яка мала високі показники серед біженців похилого віку. Інтеграцію визначили як найбільш бажану стратегію міжкультурної взаємодії респонденти до 30 років.

Вивчення особливостей адаптації особистості до умов нового соціокультурного середовища було проведено за ознаками коадаптації, комфортності, інтерактивності, депресивності, ностальгії, відчуженості. Аналіз результатів тестування показав, що більше половини українців з тимчасовим захистом мають середній рівень адаптації до умов нового соціокультурного середовища. Зазначимо, що такий рівень може бути розцінений як прагнення більшості біженців відповідати вимогам домінуючого суспільства, що свідчить про прагнення зберегти культурні цінності своєї групи і водночас стати невід'ємною частиною нового для них соціуму.

Наприклад, у процесі навчання міжкультурному спілкуванню, необхідні знання та навички здобуваються переважно за допомогою прямих культурних контактів. Нерідко виникають протиріччя з власною культурною ідентичністю,

що виявляється в почутті страху, який виникає при втраті орієнтації в звичному соціокультурному просторі, втраті ідентичності й позбавленні підтримки своєї групи. Тому, в процесі навчання студентів в європейських країнах необхідно враховувати появу таких протиріч, орієнтуючись на принцип відкритості в організації навчального процесу, вирішуючи спірні ситуації шляхом переговорів і пошуку, що включає пізнавальний та емоційний рівні свідомості. Навчальні програми повинні мати культурно-антропологічний характер, спрямований на розвиток культурної чутливості, толерантності, здатності до правильної інтерпретації конкретних проявів комунікативної поведінки в різних культурах; на формування практичних навичок та умінь у спілкуванні з представниками інших культур.

Більшість українських студентів, які навчаються в Європі, не відчують внутрішнього розладу і відчуття того, що вони «не на своєму місці». Вони показують готовність прийняти новий соціум. Сучасна іноземна молодь демонструє впевненість у своїх зусиллях, своїх здібностях вплинути на ситуацію в нових соціокультурних умовах.

Значно відрізняється від наведеного вище процес адаптації переселенців, яким необхідно повністю інтегруватися в культуру – досягти високого рівня культурної компетентності, включитися в життя суспільства й навіть трансформувати соціальну ідентичність. В культурології накопичено свідоцтва про значні відмінності в протіканні процесу міжкультурної адаптації та його тривалості – від декількох місяців до 4–5 років – залежно від характеристик візитерів і переселенців та особливостей своєї й чужої для них культур.

Ступінь вираженості культурного шоку і тривалість міжкультурної адаптації визначаються багатьма факторами, які можна розділити на індивідуальні та групові. До факторів першого типу належать:

1. *Індивідуальні відмінності – демографічні та особистісні.*

Досить сильно впливає на процес адаптації вік. Швидко й успішно адаптуються маленькі діти, але вже для школярів цей процес часто виявляється складним, так як в класі вони повинні в усьому бути схожим на своїх товаришів по навчанню – і зовнішнім виглядом, і манерами,

і мовою, і навіть думками. Важким випробуванням виявляється зміна культурного оточення для літніх людей.

Результати деяких досліджень свідчать, що жінки мають більше проблем у процесі адаптації, ніж чоловіки. Правда, об'єктом такого аналізу найчастіше виявлялися жінки з традиційних культур, на адаптацію яких впливали більш низький, ніж у співвітчизників-чоловіків, рівень освіти та професійний досвід. Навпаки, за даними американців, жінки-американки швидше ніж чоловіки пристосовуються до способу життя в іншій культурі. Цьому сприяють міжособистісні відносини з місцевим населенням і прояв великого інтересу до особливостей культури.

Освіта також впливає на успішність адаптації: чим вона вище, тим меншими виявляються симптоми культурного шоку. В цілому можна визначити, що успішніше адаптуються молоді, високоінтелектуальні та високо освічені люди. Виявлено, що неможливо виділити універсальний набір особистісних характеристик, які сприяють успішній адаптації в будь-якій країні та культурі. Так, особистісні характеристики людини мають перебувати у згоді з новими культурними нормами. Наприклад, екстраверсія не обов'язково полегшує адаптацію. Екстраверти з Сінгапуру і Малайзії дійсно успішніше адаптувалися в Новій Зеландії, ніж інтроверти з цих країн. Але в Сінгапурі більш глибокий культурний шок зазнавали саме екстраверти-англійці, тому що чужа культура, в якій надається перевага спрямованості особистості на власний суб'єктивний світ, а не на світ зовнішніх об'єктів, сприймалася ними як вкрай чужа.

2. Обставини життєвого досвіду індивіда.

Важливе значення має готовність до змін. Студентам притаманна велика мотивація під час навчання за кордоном, вони досить чітко орієнтовані на мету – отримання диплома, який може забезпечити їм кар'єру та престиж на батьківщині. Студенти готові подолати різноманітні труднощі й пристосуватися до нового середовища. Ще більша готовність до змін характерна добровільним переселенцям, котрі прагнуть бути включеними в чужу групу. Водночас через недостатню мотивацію процес адаптації біженців і вимушених емігрантів зазвичай виявляється менш успішним. Сприятливим фактором є наявність доконтак-

тного досвіду – знайомства з історією, культурою, умовами життя в певній країні. Першим кроком до успішної адаптації є знання мови, яке не тільки зменшує відчуття безпорадності та залежності, але й допомагає заслужити повагу. Одним з найважливіших факторів, які сприятливо впливають на процес адаптації, є встановлення дружніх відносин з місцевим населенням – це допомагає вивченню правил поведінки в новій культурі, отриманню більшої інформації. Успішності «приживання» сприяють неформальні міжособистісні стосунки, наприклад, друзі з навчальної групи виконують функцію соціальної підтримки.

Серед факторів, що допомагають подоланню акультураційного стресу, слід виділити ступінь подібності або відмінності між культурами. Результати досліджень свідчать, що ступінь вираженості культурного шоку позитивно корелює з культурною дистанцією. Іншими словами, чим більше нова культура схожа на рідну, тим менш травмуючим виявляється процес адаптації. Для оцінки ступеня схожості культур використовується запропонований І. Бабікером індекс культурної дистанції, який включає мову, релігію, структуру сім'ї, рівень освіти, матеріальний комфорт, клімат, їжу, одяг тощо (Babiker, I., Cox, J., Miller, P., 1980, p. 109–116). Культурна дистанція може оцінюватися на груповому (об'єктивному) та індивідуальному (суб'єктивному) рівнях. Прикладом інструменту для об'єктивної оцінки культурної дистанції може слугувати обговорювана вище багатовимірна шкала культурно-ціннісної орієнтації Р. Хофстеде (Hofstede, G. & McCrae, R.R., 2004).

Представники невеликих держав часто адаптуються успішніше – такі держави більше орієнтовані на міжнародні зв'язки й стимулюють вивчення іноземних мов на рівні обов'язкової освіти. Менш успішно адаптуються представники культур, де міцною є влада традицій і поведінка значною мірою ритуалізована, – громадяни Кореї, Японії, країн Південно-Східної Азії. Наприклад, японці, перебуваючи за кордоном, надмірно турбуються через те, що ведуть себе неправильно. Їм здається, що вони не знають «коду поведінки» в країні перебування. Про труднощі японців, що живуть в Європі, свідчать дані, в тому числі статистика самогубств серед іноземців.

На думку автора, процес адаптації буде менш успішним, якщо культури сприймаються як менш подібні, ніж це є насправді. Але труднощі при адаптації можуть виникнути і в протилежному випадку – людина опиняється в повному збентеженні, якщо нова культура здається їй дуже схожою на свою культуру, але її поведінка виглядає дивною в очах місцевих жителів. Так, американці, незважаючи на спільну мову, потрапляють в безліч «пасток» у Великобританії. А багато наших співвітчизників, опинившись в Америці, були вражені й засмучені, коли виявили, що стиль життя й образ мислення американців відрізняється від усталеної думки.

Важливе значення мають особливості країни перебування, насамперед спосіб, яким «господарі» впливають на приїжджих: прагнуть їх асимілювати чи більш толерантні до культурної різноманітності. Або – як японці – відгороджуються від чужоземців важко пробираємою стіною.

Для плюралістичних суспільств характерною є більша толерантність по відношенню до приїжджих, ніж для моністичних. Легше адаптуватися в країнах, де на державному рівні проголошена політика культурного плюралізму, котрий передбачає рівність, свободу вибору і партнерство представників різних культур: наприклад, канадський уряд проводить таку політику з 1971 р., а шведський – з 1975 р.

Характеристики мігрантів і взаємодіючих культур створюють взаємозалежний вплив на адаптацію. Наприклад, індивіди з готовністю до змін, які опинилися в мультикультурному суспільстві, будуть частіше контактувати з місцевими жителями і, отже, меншою мірою схильні до культурного шоку.

Автори наведених моделей одностайні в тому, що успішна адаптація являє собою не асиміляцію з чужою культурою. Це навіть не тільки – і не стільки – соціальне й емоційне пристосування до нового середовища, оскільки людина може бути добре пристосованою до життя в новому суспільстві, задовольняючи всі потреби в межах своєї етнічної чи культурної групи, знаходячи «маленьку Америку» в Парижі або «маленьку Одесу» на Брайтон-Біч. Міжкультурна адаптація уявляє собою процес входження в нову культуру, поступове засвоєння її норм, цінностей, зразків поведінки. При цьому справжня адаптація передбачає досяг-

нення культурної, соціальної та психологічної інтеграції з ще однією культурою без втрати багатств власної.

При схожих відносинах між групами, на індивідуальному рівні одні люди стають «маргіналами», а інші – «посередниками», одні залишаються «шовіністами», а інші повністю асимілюються. Культурологи та соціальні психологи поки не дали однозначної відповіді на це питання. Однак очевидно, що успіх адаптації в ефективному подоланні акультураційного стресу багато в чому залежить від якісної підтримки свого безпосереднього оточення. Тому досягнення найбільш бажаного результату – стимуляції надання переваги людиною ролі посередника між культурами – вимагає створення мережі підтримки даного типу міжкультурної взаємодії. Невдачі та проблеми при адаптації в новій культурі необхідно розглядати не як патологічні симптоми, а як відсутність певних знань і навичок. Тому має бути організовано не пристосування людини до нової культури, а придбання знань про звичаї, норми, цінності, стереотипи поведінки іншого народу без розриву з власною культурою.

Як показало наше дослідження динаміки крос-культурної адаптації, досвід тривалого проживання в іншій культурі сприяє формуванню міжкультурної чутливості, глобальної ідентичності, альтернативних способів поведінки та інтерпретації світу. Людина, яка жила тривалий час за кордоном, не тільки безболісно переміщається з однієї культури в іншу, але й легше адаптується до будь-яких змін у своєму житті. Випробування крос-культурним досвідом – прекрасна можливість розвинути в собі толерантність і навчитися міжкультурному спілкуванню «в польових умовах», проте без певної підготовки такий досвід може стати гірким.

Висновки і перспективи досліджень. Сьогодні важливе значення для дослідження «культурного шоку» має зближення проблематики стресу з культурно-історичним контекстом. Проникнення в сутність процесу трансформації культури, в світ особистості, дозволяє ставити питання про те, якою є культура і що конкретно вона привносить у життєвий світ людини в плані стійкості й рухливості цього світу. Які труднощі саморозвитку відчуває при цьому людина, які традиційні засоби подолання вона знаходить і т. д.

У нашій країні поки що до образливого мало якісних крос-культурних програм для оптимізації міжкультурної взаємодії, покликаних допомогти підготуватися до тривалого перебування в іншій культурі та зорієнтуватися в ситуації стресу акультурації. До подібних програм важливо залучати як іноземців і мігрантів, так і місцеве населення, створюючи в безпечній обстановці реальну контрольовану ситуацію міжкультурного спілкування людей різних національностей з різними культурними традиціями та звичаями, уявленнями про норми й цінності. Крос-культурна підготовка та своєчасне знайомство з нюансами стресу акультурації життєво необ-

хідні в сучасних умовах інформаційного суспільства. В наші дні відкриваються величезні й різноманітні можливості для самореалізації та самовираження кожної людини, нормою стає безперервна освіта «через все життя» та періодична зміна роду діяльності, арена професійних інтересів розширюється до розмірів цілого світу, а тому потрібно формування нового типу особистості, здатної адаптуватися до радикальних змін.

Тільки в змішуванні культур, а не в «сплаві» лідируюча роль належить інтеграції. Дана установка передбачає досягнення взаємної адаптації і добре розвиненою мультикультурної ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Becker, M. N. The health belief model and personal health behavior. Text. / M. N. Becker // Health Educat. Monogr. 1974. Vol. 2. P. 324–508.
2. Berry, J. W. Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied psychology*. 1997. 46(1), P. 5–34.
3. Lazarus R. Stress, appraisal, and coping Monography. New York, 1984. 445 p.
4. Oberg, K. Cultural Shock: Adjustment to New Cultural Environments. *Practical Anthropology*. Vol. 7. 1960. P. 177–182.
5. Folkman S., Lazarus R. S. Coping and emotion // *Stress and Coping* / eds: A. Monat, R. S. Lazarus. New York, 1991. P. 207–227.
6. Hall E. T., Hall M. R. Hidden Differences: Studies in International Communication. Hamburg: Gruner & Jahr. 1983. P. 24.
7. Hammer Mitchell, Milton Bennett and Richard Wiseman. Measuring Intercultural Sensitivity: The Intercultural Development Inventory. *International Journal of Intercultural Relations*. 2003. No. 27. P. 421–443.
8. Hofstede, G. & McCrae, R.R. Personality and culture revisited: linking traits and dimensions of culture. *Cross-Cultural Research*, 38(1). 2004. P. 52–88.
9. McLuhan M., Fiore Q. War and Peace in the Global Village. N.Y.: Bantam. 1968.
10. Ward, C., & Kennedy, A. Acculturation strategies, psychological adjustment and social competence during cross-cultural transitions // *International Journal of Intercultural Relations*. №18. 1994. P. 329–343.
11. Babiker, I., Cox, J., Miller, P. The measurement of cultural distance and its relationships to medical consultation, symptomatology, and examination performance of overseas students of Edinburgh University // *Journal of Social Psychiatry*. № 15. 1980. P. 109–116.
12. Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L., & Vedder, P. Immigrant youth: Acculturation, identity, and adaptation. *Applied psychology*, 55(3). 2006. P. 303–332.
13. Harry C. Triandis, Roy S. Malpass, and Andrew R. Davidson. Psychology and culture // *Annual Review of Psychology*. Vol. 24. 1973. 166 p.

REFERENCES:

1. Becker, M.N. (1974). The health belief model and personal health behavior. *Health Educat. Monogr.* Vol. 2, P. 324–508.
2. Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied psychology*, 46(1), 5–34.
3. Lazarus, R. (1984). Stress, appraisal, and coping Monography. *New York*, 445 p.
4. Oberg, K. (1960) Cultural Shock: Adjustment to New Cultural Environments. *Practical Anthropology*, 7, P. 177–182.
5. Folkman, S., Lazarus, R. S. (1991). Coping and emotion. *Stress and Coping*. eds: A. Monat, R. S. Lazarus. *New York*, P. 207–227.
6. Hall, E. T., Hall, M. R. (1983). Hidden Differences: Studies in International Communication. *Hamburg: Gruner & Jahr*, P. 24.
7. Hammer Mitchell, Milton Bennett and Richard Wiseman (2003). Measuring Intercultural Sensitivity: The Intercultural Development Inventory. *International Journal of Intercultural Relations.*, No. 27. P. 421–443.

8. Hofstede, G. & McCrae, R.R. (2004). Personality and culture revisited: linking traits and dimensions of culture. *Cross-Cultural Research*, 38(1), P. 52–88.
9. McLuhan M., Fiore Q. (1968). *War and Peace in the Global Village*. N.Y.: Bantam, 1968.
10. Ward, C., & Kennedy, A. (1994). Acculturation strategies, psychological adjustment and social competence during cross-cultural transitions. *International Journal of Intercultural Relations*, №18, P. 329–343.
11. Babiker, I., Cox, J., Miller, P. (1980). The measurement of cultural distance and its relationships to medical consultation, symptomatology, and examination performance of overseas students of Edinburgh University. *Journal of Social Psychiatry*, № 15, P. 109–116.
12. Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L., & Vedder, P. (2006). Immigrant youth: Acculturation, identity, and adaptation. *Applied psychology*, 55(3), P. 303–332.
13. Harry C. Triandis, Roy S. Malpass, and Andrew R. Davidson (1973).. Psychology and culture. *Annual Review of Psychology*, Vol. 24, 166 p.